

Małgorzata Budzik

Myślę, więc rysuję.
Wspomaganie myślenia wizualnego
w szkole podstawowej

Tekst: **Małgorzata Budzik**

Trenerka dla oświaty, coach, specjalistka w zakresie komunikacji oraz kompetencji interpersonalnych, polonistka, nauczyciel-praktyk; na swoim koncie ma ponad 8000 godzin dydaktycznych pracy z grupami oraz prace autorskie i redakcyjne, w tym m.in. cztery publikacje książkowe, opracowania z doradztwa zawodowego dla szkół ponadgimnazjalnych oraz ponad 30 artykułów naukowych; prelegentka podczas ogólnopolskich oraz regionalnych konferencji naukowych organizowanych przez UJ, URz, UŁ, PCFE w Nowym Sączu, ORE w Warszawie; praktyk w obszarze procesowego wspierania rozwoju szkół i placówek oświatowych, m.in. w zakresie narzędzi coachingowych w pracy dydaktyczno-wychowawczej ukierunkowanej na rozwój uczniów, pomoc uczniowi w osiągnięciu sukcesu edukacyjnego, pracę z uczniem zdolnym, pracę z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, wspomaganie rozwoju uczniów uwzględniające ich indywidualną sytuację, ocenianie kształtujące, badanie jakości pracy szkoły – ewaluacja wewnętrzna i ewaluacja zewnętrzna w służbie podnoszenia efektywności działań szkoły rozumianej jako organizacja ucząca się.

Konsultacja merytoryczna:

Katarzyna Leśniewska

Redakcja i korekta:

Małgorzata Skibińska

Projekt okładki:

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład:

Małgorzata Skibińska

Warszawa 2018

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekomercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

Wstęp	4
Po co uczyć się myślenia wizualnego?	5
Co warto wiedzieć o rysowaniu?	7
Jak doskonalić wizualizowanie?	8
Przykładowe ćwiczenia	9
ĆWICZENIE 1: Ja wizualnie! Przedstawiam siebie w wersji wizualnej.....	9
ĆWICZENIE 2: Moja karta emocji! Rysuję, jak się dzisiaj czuję.....	11
ĆWICZENIE 3: Moja najlepsza oferta! Wizualizuję klasowy kontrakt współpracy	13
ĆWICZENIE 4: Mój alfabet myślenia wizualnego! Tworzę własne rysunki na bazie pięciu elementów	13
ĆWICZENIE 5: Własny bank ikon i symboli! Tworzę własny graficzny zasobnik ikon i symboli	14
ĆWICZENIE 6: Ja i przestrzeń! Aranżuję własną przestrzeń do wizualizacji	14
ĆWICZENIE 7: Ja notuję! Rysuję notatkę dydaktyczną	15
ĆWICZENIE 8: Własna ewaluacja! Rysuję, czego właśnie się nauczyłem	16
Podsumowanie	17

Wstęp

*Zacznijcie rysować i malować tak jak dawni mistrzowie,
potem postępujcie zgodnie z własnym przekonaniem:
będziecie zawsze cieszyli się szacunkiem.*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*¹

Prezentowana dobra praktyka to opis możliwości wykorzystania metody myślenia wizualnego w szkole podstawowej z uwzględnieniem lekcji przedmiotowych, godzin wychowawczych oraz innych zajęć. W tekście zostały przedstawione pomysły na ćwiczenia rozbudzające kreatywność wraz z krótkim omówieniem i propozycją zastosowania ich na zajęciach z uczniami. Przede wszystkim jednak artykuł ma za zadanie zainspirować czytelników do włączenia do swojego warsztatu pracy dydaktycznej metody myślenia wizualnego.

Omówione w dobrej praktyce rozwiązania zostały wdrożone podczas warsztatów, które odbyły się w Szkole Podstawowej w Błażkowej w ramach projektu „Poprawa jakości kształcenia w szkołach podstawowych na terenie Gminy Brzyska”. Projekt realizowany jest w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020, Oś priorytetowa IX: Jakość edukacji i kompetencji w regionie, Działanie 9.2: Poprawa jakości kształcenia ogólnego przez Urząd Gminy w Brzyskach w ramach naboru nr RPPK.09.02.00-IP.01-18/17 ogłoszonego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie.

W projekcie tym priorytetem jest inwestowanie w kształcenie, szkolenia oraz szkolenia zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie. Został on skierowany do szkół podstawowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Brzyska w powiecie jasielskim, w województwie podkarpackim. Na tym poziomie zostało udzielone wsparcie dla Szkoły Podstawowej w Błażkowej, poprzedzone diagnozą potrzeb szkoły w formie m.in. konsultacji, kwestionariuszy oraz wywiadu z dyrektorem szkoły.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy w ramach działań wspomagających przeprowadzono m.in. szkolenie dla kadry pedagogicznej z zakresu kształtowania kompetencji kluczowych u uczniów. Wzrost kompetencji nauczycieli będzie miał bezpośrednie przełożenie na kształtowanie i rozwijanie u uczniów kompetencji kluczowych podczas zaplanowanych na przyszły rok szkolny i dostosowanych do potrzeb szkoły zajęć edukacyjnych.

W ten sposób ww. projekt oraz przedstawiona forma szkolenia nauczycieli nt. myślenia wizualnego korespondują z procesem wspomaganie szkoły (opisanym w aktach prawnych) w rozwoju. Polega on na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości pracy Szkoły Podstawowej w Błażkowej.

¹ Wszystkie cytaty Salvadora Dalego w niniejszej dobrej praktyce pochodzą z publikacji: S. Dali, *Dziennik geniusza*, tłum. J. Kortas, Książnica, Katowice 2016.

Ośmiogodzinne warsztaty przeznaczone dla nauczycieli miały praktyczny i twórczy charakter. Celem zajęć było rozwijanie i doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie stosowania myślenia wizualnego w pracy z uczniem. Główny nacisk był położony na nabycie przez nauczycieli umiejętności stosowania metod wizualizacji, wspierających rozwój uczniów, aktywizujących procesy edukacyjne i motywujących do aktywnego uczenia się, aby zwiększyć efektywność procesów edukacyjnych. Jest to skuteczny sposób wspierania kompetencji związanych z umiejętnością uczenia się uczniów, ale również wspierania rozwoju świadomości i ekspresji kulturalnej².

Metoda myślenia wizualnego wspiera rozwój kluczowych kompetencji uczniów na lekcjach w Szkole Podstawowej w Błażkowej. Nauczycielom tej placówki zależy na tym, aby jak najskuteczniej organizować procesy uczenia się. W tym celu doskonalili własny warsztat pracy dydaktycznej. Rozbudzali myślenie wizualne oraz wzmacniali własną motywację i zaangażowanie pozwalające na przełamanie schematów myślowych w organizowaniu procesów edukacyjnych z wykorzystaniem nowoczesnych wizualnych metod nauczania.

Po co uczyć się myślenia wizualnego?

*Błędy są prawie zawsze rzeczą świętą. Nigdy nie próbuj ich naprawiać.
Co więcej: uzasadniaj je racjonalnie, staraj się w pełni je zrozumieć.
A wtedy będziesz mógł je uszlachetnić.*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Trzeba uczyć się myślenia wizualnego dla samego myślenia wizualnego, czyli rysować dla samego rysowania. Co się dzieje, kiedy bierzemy ołówek do ręki i kreślimy kształty na kartce? Proces rysowania, szkicowania, bazgrania, kreślenia, malowania, kolorowania, zakreślania uaktywnia nasz mózg, pozwalając w pełni korzystać z synergicznej współpracy obu półkul mózgowych. Każdy, kto potrafi pisać, może rysować. Sekret tkwi przede wszystkim w otwarciu się na swój kreatywny potencjał i zaakceptowaniu swoich możliwości.

Myślenie wizualne wspiera nas przede wszystkim w dobrym komunikowaniu i formułowaniu naszych myśli, pomysłów, potrzeb, oczekiwań. Przede wszystkim pomaga w zwizualizowaniu problemu, idei, myśli. Widzimy wówczas to, co dotychczas miało postać niematerialną lub zostało tylko zwerbalizowane. Kompletny projekt w postaci rysunku, infografiki, mapy mentalnej, sketchnotki poszerza naszą perspektywę, przez co pokazuje możliwości, ale także uświadamia braki, słabości, zagrożenia i obszary wymagające rozwoju.

Na przykład mapa mentalna może stanowić swoistą mapę naszych przyszłych działań. Co prawda mapa nie jest wiernym odzwierciedleniem terenu, ale w znacznym stopniu ułatwia podróż, wskazując kierunek dalszej wędrówki. Widać na niej również, skąd wyruszyliśmy,

² Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

gdzie jesteśmy i dokąd zmierzamy. Pismo nie jest tak dynamiczne jak obraz, który łatwiej zapamiętać, odtworzyć, odwołać się do niego w odpowiednim momencie. Obraz pełni również funkcję motywującą, szczególnie jeśli sami jesteśmy jego autorem.

Indywidualne oraz wspólne rysowanie myśli na papierze podczas warsztatów poświęconych doskonaleniu kompetencji myślenia wizualnego dało nauczycielom ze Szkoły Podstawowej w Błażkowej idealną przestrzeń do:

- generowania zupełnie nowych pomysłów dydaktycznych oraz wychowawczych,
- postrzegania problemów i trudnych sytuacji z nowej perspektywy,
- dostrzegania różnych zależności i powiązań,
- rozwijania własnej kreatywności,
- uwalniania naturalnej spontaniczności,
- uczenia się nowych rzeczy,
- inspirowania samych siebie oraz innych do twórczego działania.

Tony Buzan, angielski pisarz i konsultant edukacyjny, w jednej ze swych publikacji zauważa: „przez stulecia rodzaj ludzki notował i zapisywał w następujących celach: zapamiętywanie, porozumiewanie się, rozwiązywanie i analiza problemów, twórcze myślenie oraz streszczanie. Wykorzystywano do tego zdania, wykazy, słowa, analizę, logikę, liczby i zapis w jednym kolorze. Chociaż niektóre z tych sposobów wydają się całkiem dobre, wszystkie bazują na myśleniu, które (...) stanowi domenę lewej półkuli. Kiedy zaczniesz używać tych niezbędnych elementów w połączeniu z rytmem, rozmiarami, kolorem, przestrzenią i wyobraźnią, zauważysz znaczną poprawę wszystkich umysłowych możliwości, a twój mózg zacznie objawiać swoją prawdziwą wielkość”³.

Choć wypowiedź Buzana może budzić wiele wątpliwości, to jednak otwiera dyskusję na temat wykorzystania w szkole wiedzy z zakresu współczesnej neurobiologii oraz neurodydaktyki. Model nowoczesnej edukacji uwzględnia wiedzę o tym, jak uczy się mózg⁴, oraz poznawanie tego, jak mózg tworzy umysł⁵. W tym kontekście można mówić m.in. o synchronizacji obydwu półkul na zajęciach szkolnych, czemu służy opisana w tym artykule wizualizacja i myślenie wizualne, w tym mapy myśli.

Opierając się na założeniu twórcy map mentalnych, zostały sformułowane następujące cele szkolenia poświęconego zastosowaniu myślenia wizualnego w edukacji na poziomie szkoły podstawowej:

- rozbudzenie umiejętności wizualizacji treści,
- wzmocnienie własnej motywacji i zaangażowania pozwalających na przełamanie schematów myślowych w organizowaniu procesów edukacyjnych z wykorzystaniem

³ T. Buzan, *Podręcznik szybkiego czytania*, tłum. G. Galota-Czekaj, Aha, Łódź 2015.

⁴ M. Spitzer, *Jak uczy się mózg*, tłum. M. Guzowska-Dąbrowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

⁵ P. Jaśkowski, *Neuro nauka poznawcza. Jak mózg tworzy umysł*, Vizja Press&IT, Warszawa 2009.

nowoczesnych metod nauczania w obszarze graficznych metod tworzenia, analizy i przekazywania informacji,

- poznanie metody myślenia wizualnego wspierającej rozwój uczniów oraz aktywizującej procesy edukacyjne i motywującej do aktywnego uczenia się,
- doskonalenie umiejętności wdrażania w pracy dydaktycznej obrazu w celu zwiększenia efektywności procesów edukacyjnych.

Efektem uczenia się myślografii było m.in. poznanie zasad pracy metodą myślenia wizualnego oraz technik i metod skutecznego uczenia się z wykorzystaniem wizualizacji. Dzięki temu po zakończeniu szkolenia nauczyciele potrafią dostosować formy pracy do wybranych metod. Dobierają odpowiednie metody stosownie do poznawanych zagadnień/problemów oraz możliwości ucznia. Planują zajęcia z wykorzystaniem metod myślografii i uwzględniają w kształtowaniu procesów edukacyjnych wizualizacje. Dostrzegają też celowość i efektywność poznanej metody wdrażanej do procesów uczenia się przez uczniów.

Warto pamiętać o tym, że rysowanie to dla dziecka naturalna aktywność, która w miarę kształcenia innych umiejętności schodzi na dalszy plan. Tymczasem malowanie, kreślenie, kolorowanie, wizualizowanie myśli, mapowanie pozwala na atrakcyjne i bezstresowe podanie informacji w przystępny, czytelny sposób z wykorzystaniem elementów zabawy, autoprezentacji, pracy zespołowej, gry, dyskusji i innych aktywnych metod dydaktycznych.

Co warto wiedzieć o rysowaniu?

*Wiedźcie, że nawet najbardziej zadziwiającą wizję,
jaka może się zrodzić w waszym umyśle, można oddać na płótnie,
jeśli sztukę malowania ma się opanowaną jak Leonardo da Vinci lub Vermeer.*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Rysowanie wyzwala kreatywny potencjał, który z kolei pozwala na twórcze przedstawianie naszych wizji, pomysłów, idei, problemów. Wszystko, co rodzi się w umyśle, można zwizualizować i oddać na papierze. Praktyka czyni z nas mistrza, zatem nie nauczymy się rysować, nie biorąc ołówka do ręki. To tak jak z wygraną na loterii: niejednemu z nas marzą się miliony, a tylko nieliczni grają. Można oczywiście czytać na temat rysowania, oglądać instruktaże, podglądać innych, ale dopiero doświadczenie, zmierzenie się z pustą kartką pozwoli opanować sztukę malowania.

To, co warto wiedzieć o rysowaniu, nauczyciele ze szkoły w Białkowiej sprawdzili podczas warsztatów, rysując m.in. wizytówki, emocje, notatki, mapy myśli. Doskonając swoje umiejętności w obszarze myślenia wizualnego, poruszyli kilka istotnych kwestii związanych z myślografią, m.in. sztuka wizualizacji w życiu, pracy, edukacji, rysowanie swoich myśli na papierze, wizualizacja otaczających nas informacji, infografiki w szkole dla uczniów i nauczycieli, notowanie wizualne na zajęciach szkolnych, mapowanie wiedzy nie tylko przedmiotowej oraz kreatywne mapy myśli dla edukacji.

Stosowanie grafik, ikon, ilustracji, symboli, map myśli, notatek wizualnych nadaje sens informacjom i komunikatom, których doświadczamy. Dzięki temu sprawniej myślimy, lepiej zapamiętujemy, efektywniej się uczymy oraz wydajniej pracujemy. Poprawia się jakość naszej nauki i pracy, relacji w grupie, wzrasta samoocena oraz poczucie sprawczości. Jesteśmy po prostu skuteczniejsi. Myślenie wizualne to nieocenione wsparcie dla uczniów oraz ich rodziców i nauczycieli.

Z tych i innych powodów nauczyciele ze Szkoły Podstawowej w Błażkowej postanowili wzbogacić swój warsztat pracy dydaktycznej o narzędzia z obszaru myślenia wizualnego. Dzięki temu będą mogli skutecznie prezentować i przekazywać swoje pomysły uczniom na zwykłej kartce, otwierając w ten sposób przed nimi zupełnie nowe perspektywy⁶.

Jak doskonalić wizualizowanie?

Czy przeznaczeniem moim jest realizowanie wspaniałości?

Tak, tak, tak, tak i jeszcze raz tak!

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Wizualizowanie można doskonalić. Poniżej przedstawiam kilka propozycji ćwiczeń pozwalających na rozwijanie myślenia wizualnego. Przykładowe zadania wspierają kreatywność, pomagają rozwijać twórcze myślenie oraz stwarzają przestrzeń do ekspresji swojego potencjału. Prezentowany zestaw działań umożliwia m.in. autoprezentację, wyrażanie emocji, mówienie o własnych potrzebach i oczekiwaniach, ustalanie zasad współpracy w zespole, tworzenie własnego alfabetu wizualnej komunikacji, tworzenie notatek oraz dokonywanie auto-refleksji.

Oczywiście to tylko niewielki wycinek możliwości, jakie daje myślenie wizualne. Warto jednak zacząć rozbudzać swoją wyobraźnię od prostych wizualizacji, bowiem w miarę jedzenia apetyt rośnie. Ćwiczenia można modyfikować i dostosowywać do indywidualnych potrzeb uczniów oraz zespołów uczniowskich, tak aby optymalnie wykorzystać dostępne zasoby i efektywnie wspomagać procesy uczenia się uczniów w szkole podstawowej.

Dobrze, jeśli każda metoda, ćwiczenie, zadanie, narzędzie zaproponowane uczniom na zajęciach zostanie w pierwszej kolejności sprawdzone przez nauczycieli. Chodzi o to, aby samemu doświadczyć wartości myślenia wizualnego, mierząc się z własnymi możliwościami oraz ograniczeniami. Tak sprawdzona metoda pozwoli na autentyczną pracę z uczniami, realnie zmotywuje do działania oraz przede wszystkim zapobiegnie wielu niepowodzeniom w jej wdrażaniu do praktyki szkolnej.

⁶ D. Roam, *Narysuj swoje myśli. Jak skutecznie prezentować i sprzedawać pomysły na kartce papieru*, tłum. B. Sałbut, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2016.

Uczniowie zaproszeni do stosowania myślenia wizualnego muszą dokładnie wiedzieć, co mają robić i jak oraz po co to robią. Poczucie sensu oraz świadomość podejmowanych na lekcji działań ma znaczący wpływ na procesy uczenia się. Dzięki temu zwiększa się poziom bezpieczeństwa w zespole, uczniowie zaspokajają swoje indywidualne oraz grupowe potrzeby i chętniej angażują się w realizowane na lekcji zadania. W efekcie potrafią udzielić konstruktywnej informacji zwrotnej na temat tego, czego się uczą.

Nauczyciele ze Szkoły Podstawowej w Błażkowej przekonali się, że przez doskonalenie swojego warsztatu pracy dydaktycznej w obszarze myślenia wizualnego mogą zmienić swoje zawodowe przeznaczenie. Włączając wizualizacje w kształtowanie procesów uczenia się, mogą wraz ze swoimi uczniami doświadczać wielu wspaniałości edukacyjnych w szkole.

Przykładowe ćwiczenia

ĆWICZENIE 1: Ja wizualnie! Przedstawiam siebie w wersji wizualnej

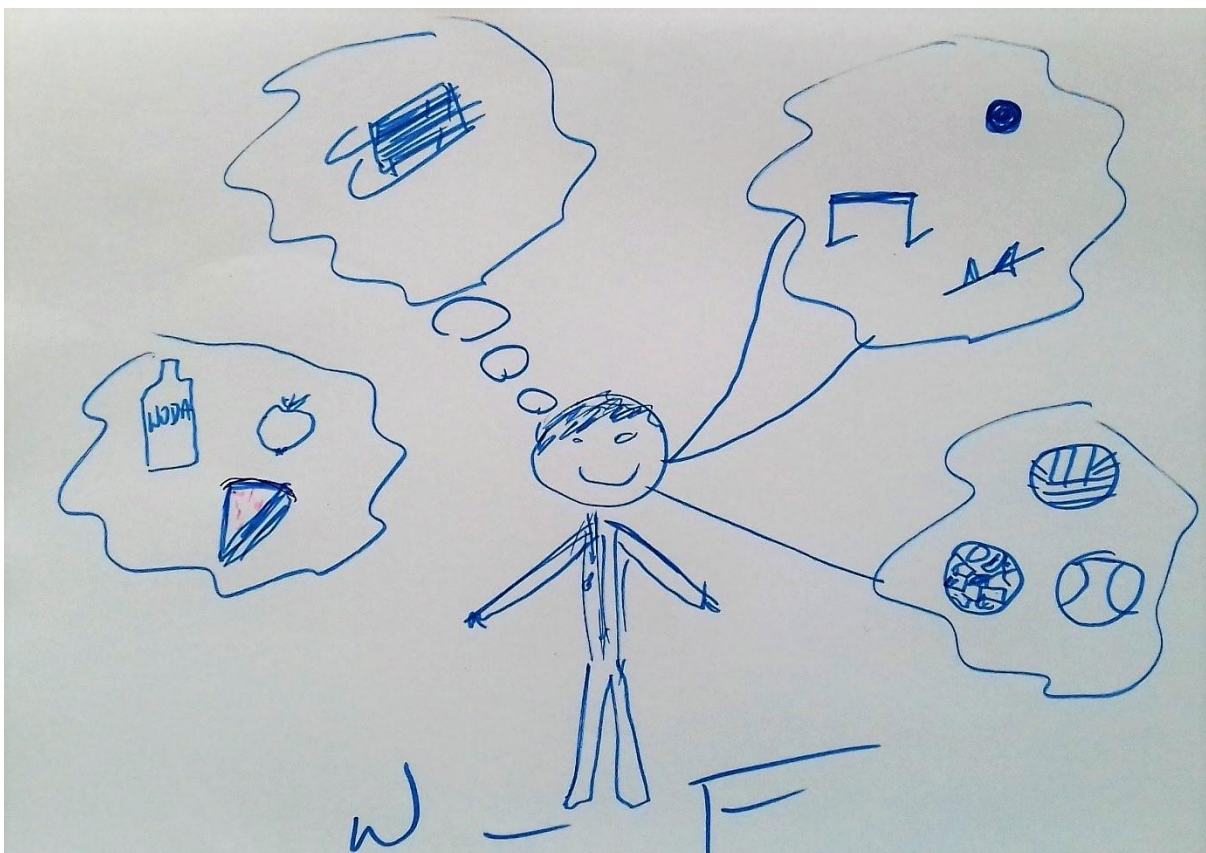
*Gdybym dobrze malował przez całe życie,
nigdy nie mógłbym być szczęśliwy.*

Salvador Dali, Dziennik geniusza

Mówienie o sobie nie należy do łatwych umiejętności, a często wzbudza duży opór. Niechętnie przedstawiamy siebie na forum, a szczególnie jeśli mamy mówić o swoich mocnych stronach. Najczęściej obawiamy się oceny, krytyki oraz braku akceptacji naszego postrzegania siebie przez inne osoby w grupie. Naprzeciw tym i innym trudnościom z autoprezentacją wychodzi metoda myślenia wizualnego. Przedstawianie siebie w wersji wizualnej stwarza bufor bezpieczeństwa poprzez punkt odniesienia, którym jest nasz rysunek. Można narysować swoją wizytówkę, logo, herb, imię, inicjały, przydomek, uwzględnić imię i nazwisko, zawód, dane kontaktowe. Możliwości jest tutaj wiele. Trzeba jednak zwrócić uwagę, aby był to kreatywny i niepowtarzalny pomysł na zaprezentowanie swojej osoby. To nasz twórczy pomysł, dzięki któremu zostaniemy zapamiętani. Metoda ta znakomicie sprawdza się również podczas budowania zespołu jako forma integracji, diagnozowania zasobów zespołu, delegowania zadań, przełamywania impasu itp.

Rys. 1. Moje imię. Jedna z uczestniczek kursu nt. myślenia wizualnego zapisała swoje imię w ramce, tak aby krój pisma, kolorystyka, dynamika obrazu oddawały jej osobowość.

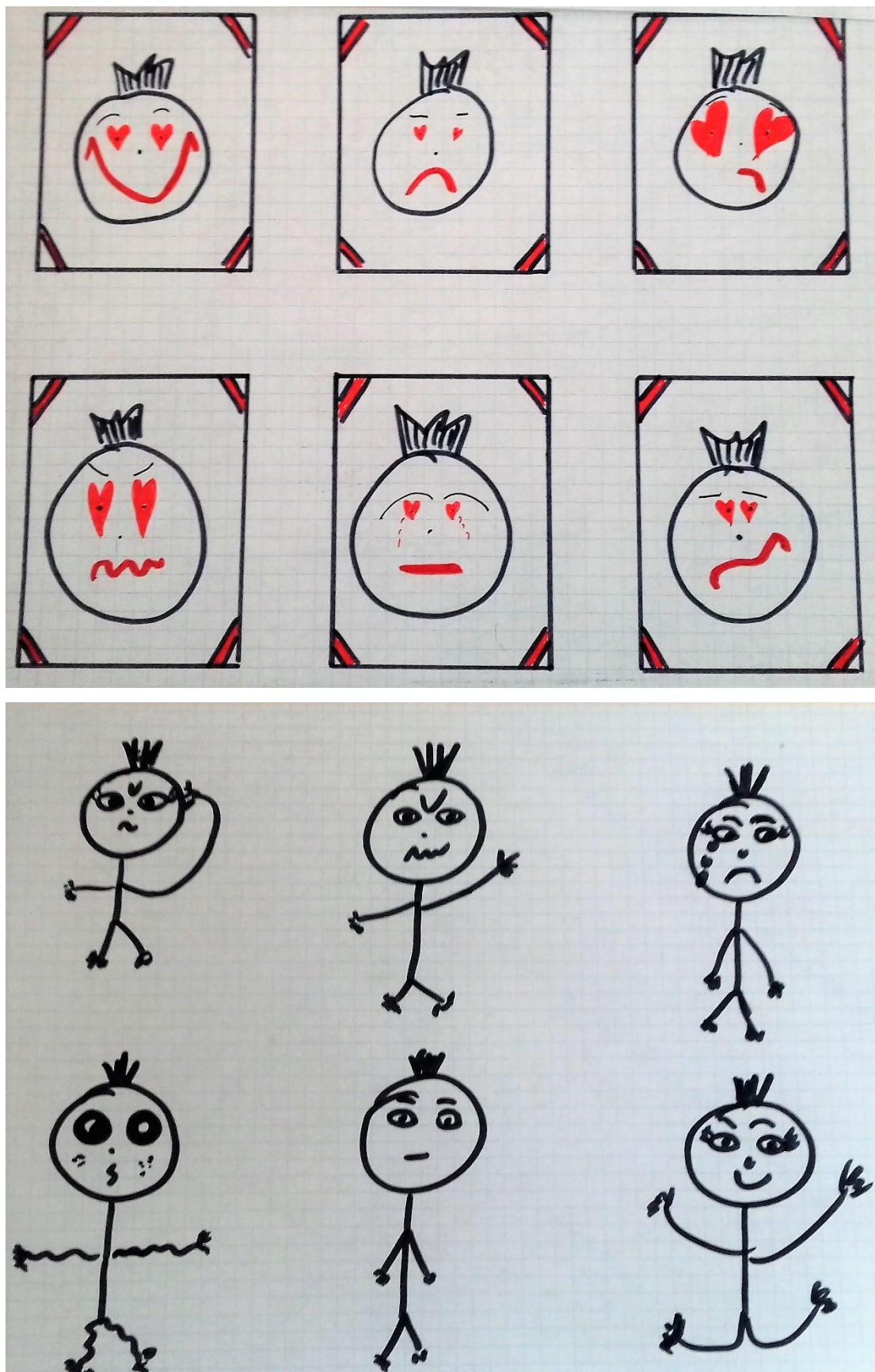
Rys. 2. Jak siebie widzę. Uczestnicy szkolenia nt. myślenia wizualnego przedstawiali w formie graficznej to, jak siebie postrzegają.

ĆWICZENIE 2: Moja karta emocji! Rysuję, jak się dzisiaj czuję

*Malarstwo to ukochany obraz jawiący nam się w głębi oczu,
a ginący na czubku pędzla – podobnie ma się rzecz z miłością*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Nazywanie i wyrażanie emocji to cenna umiejętność, bardzo przydatna w procesie uczenia się na każdym etapie edukacji. Jednak zarządzanie emocjami bywa w szkole traktowane marginalnie. Najczęściej wrzucane jest w obszar realizacji zadań profilaktycznych lub warsztatów z pedagogiem czy psychologiem szkolnym, o ile w ogóle taki w szkole jest. Tymczasem kompetencje związane z emocjami odgrywają fundamentalną rolę w życiu każdego ucznia oraz nauczyciela, który z nim pracuje. Stąd propozycja bardzo prostego ćwiczenia polegającego na narysowaniu obecnego samopoczucia, nastroju, stanu emocjonalnego. Istotne, aby oddać na rysunku aktualne uczucia, które nam towarzyszą. Ważna zasada: nie ma złych emocji. Można swój rysunek w formie „buźki” albo „patyczaka” z wymalowanymi na nich emocjami umieścić w ramce, w dymku lub narysować go np. w stylu karty do gry. Emocje bardzo łatwo się wizualizuje, pomocne mogą być takie symbole jak serce, burza, chmury, słońce, łzy, język, ogień itp.

Rys. 3. Karty emocji. Uczestnicy szkolenia nt. myślenia wizualnego otrzymali zadanie zwizualizowania kilku podstawowych stanów emocjonalnych za pomocą „buziek” oraz „patyczaków”.

ĆWICZENIE 3: Moja najlepsza oferta! Wizualizuję klasowy kontrakt współpracy

*A wtedy wystarczy sobie wyobrazić,
że siła ciężkości, która go przyciąga ku ziemi,
w wypadku obrócenia obrazu do góry nogami,
stałaby się siłą powodującą jego spadanie do nieba!*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Zadanie polega na stworzeniu grupowego kontraktu. Zasady mają wspomagać dobrą komunikację i współpracę w zespole. Kontrakt ma mieć postać wizualną, bez tekstu, np. w formie piktogramów. Chodzi o to, aby był jak najbardziej atrakcyjny, ale przy tym czytelny, rzeczowy, jasny, zrozumiały oraz akceptowalny przez wszystkich członków zespołu. Ćwiczenie pozwala zobrazować to, co można oferować, gwarantować, czego potrzeba oraz na co można się umówić z kolegami z zespołu. Uczniowie mają zatem do wypełnienia rysunkami cztery ważne obszary, które wytyczą ich dalszą drogę rozwoju w klasie, w grupie, w szkole. Kontrakt w formie wizualnej powstaje o wiele szybciej niż ten tradycyjny w wersji werbalnej, pozwala uniknąć wielu błędów oraz najważniejsze: ma niedyrektywny charakter.

ĆWICZENIE 4: Mój alfabet myślenia wizualnego! Tworzę własne rysunki na bazie pięciu elementów

*Odchodzę od okna zatopiony w refleksjach,
które nie są niczym nowym:
„Co robić, by wreszcie bardzo dobrze malować?!”*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Ćwiczenie dotyczy opracowania własnego alfabetu myślenia wizualnego. Szkolny Alfabet Myślenia Wizualnego to zestaw prostych kształtów, których można używać, rysując. Inaczej mówiąc, są one podstawą bazgrania (ang. doodling). Za ich ojca podaje się pioniera w dziedzinie współczesnego myślenia wizualnego – Dave Gray. Rysunki powstają na bazie pięciu elementów: kreski, kropki, kółka, kwadratu i trójkąta. Chodzi głównie o to, aby wzbogacić swoje myślenie o konkretne obrazy, które mogą zostać wykorzystane w różnych kontekstach i konfiguracjach. Taki zasobnik wspiera rozwój wyobraźni oraz rozwija zdolność do wizualizacji złożonych kwestii obecnych w pracy z uczniami. Rozszerzona wersja alfabetu myślenia wizualnego może obejmować dodatkowo: kąt, łuk, spiralę, pętlę, dom, kroplę, oko, gwiazdę i księżyc. Wypracowanie własnego języka wizualnego sprawia, że facylitacja wizualna jest prosta, szybka i sprawia mnóstwo przyjemności oraz daje prawdziwą satysfakcję osobom zaangażowanym w proces komunikacji wizualnej.

ĆWICZENIE 5: Własny bank ikon i symboli! Tworzę własny graficzny zasobnik ikon i symboli

*Zazdrość innych malarzy zawsze była
termometrem moich sukcesów.*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Warto zastanowić się, a następnie opracować własny graficzny zasobnik ikon i symboli, który można wykorzystać, nauczając swojego przedmiotu. Informacje mogą zostać zapisane w różny sposób, nie tylko werbalny. Zatem odnotowanie pomysłów za pomocą prostych kształtów pozwala na budowanie prostych i złożonych przekazów za pomocą rysunków, z wykorzystaniem ikon i symboli. Forma takiego banku może być dowolna. Jednak warto postawić na pragmatyzm, wygodę i przyjazną kreskę. Zasobnik z gotowymi graficznymi inspiracjami pozwala w każdym momencie zilustrować określony przekaz, myśl, pomysł. Każdy rysownik ma taki zbiór pod ręką i czerpie z niego pełnymi garściami. Najwygodniej stworzyć skoroszyt z ikonami albo fiszki z rysunkami z tematycznym podziałem.

ĆWICZENIE 6: Ja i przestrzeń! Aranżuję własną przestrzeń do wizualizacji

Malarzu, nie jesteś mówcą! Maluj więc i milcz!

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Myślografia to organizowanie i wizualizowanie własnych myśli na papierze, dlatego efektywne zagospodarowanie przestrzeni kartki pozwala na lepsze zapamiętanie przedstawianych treści. Tworzenie kreatywnych szablonów do aranżowania przestrzeni kartki to ćwiczenie, które stanowi niejako punkt wyjścia do wizualnego notowania. Zasobnik z gotowymi szablonami, które stanowią wzory dla nowych rysunków z nowymi przekazami, pełni rolę wykroju wielokrotnego użytku. Taki wzorcowy dokument może zostać wypełniony treścią w zależności od aktualnej potrzeby informacyjnej lub komunikacyjnej. Wpisanie w szablon indywidualnego rozwiązania nadaje mu niepowtarzalny charakter. Szablony – dzięki temu, że są zawsze pod ręką – ułatwiają pracę, pozwalają oszczędzić czas oraz upraszczają przekaz.

ĆWICZENIE 7: Ja notuję! Rysuję notatkę dydaktyczną

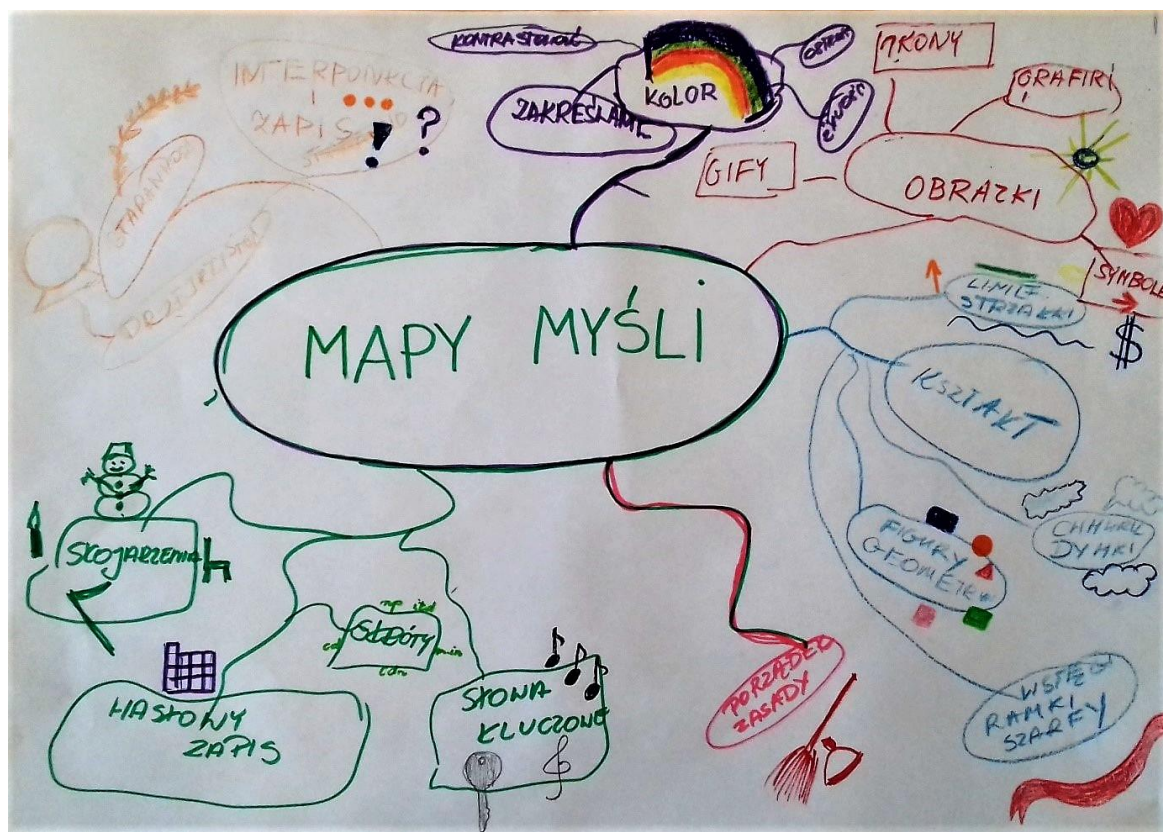
*Wszystko może być wykonane dobrze albo źle.
Podobnie jest z moim malarstwem!*

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Tworzenie własnej notatki dydaktycznej w formie rysunkowej (ang. sketchnoting – notatki rysunkowe) to zawsze pasjonujące doświadczenie, szczególnie dla osób zaczynających przygodę z myśleniem wizualnym. W swojej pracy koniecznie trzeba wykorzystać przygotowane wcześniej szablony, symbole i ikony oraz szkolny alfabet myślenia wizualnego. Oto przykładowe pomysły, jak tworzyć wizualną notatkę dydaktyczną:

- rysowanie notatki indywidualnie lub w grupie nauczycieli przedmiotowych,
- wykorzystanie materiałów źródłowych, tekstów kultury, studiów przypadku,
- opracowanie plakatu, zaproszenia, dyplomu, podziękowania, listu gratulacyjnego,
- zwizualizowanie zjawisk, procesów, zależności, skutków i przyczyn,
- przygotowanie fiszek ze słówkami, datami, reakcjami, wzorami, działaniami,
- charakterystyka bohatera, postaci historycznej, króla, odkrywcy, matematyka, poety,
- opisanie przebiegu wydarzeń w lekturze, tekście źródłowym, grze dydaktycznej.

Ważne w notatce są m.in. kreski (grube: to, co ważne; cienkie: to, co dodatkowe), kolory (nie za mało, nie za dużo barw), symbole (oznaczenie treści i procesów między nimi).

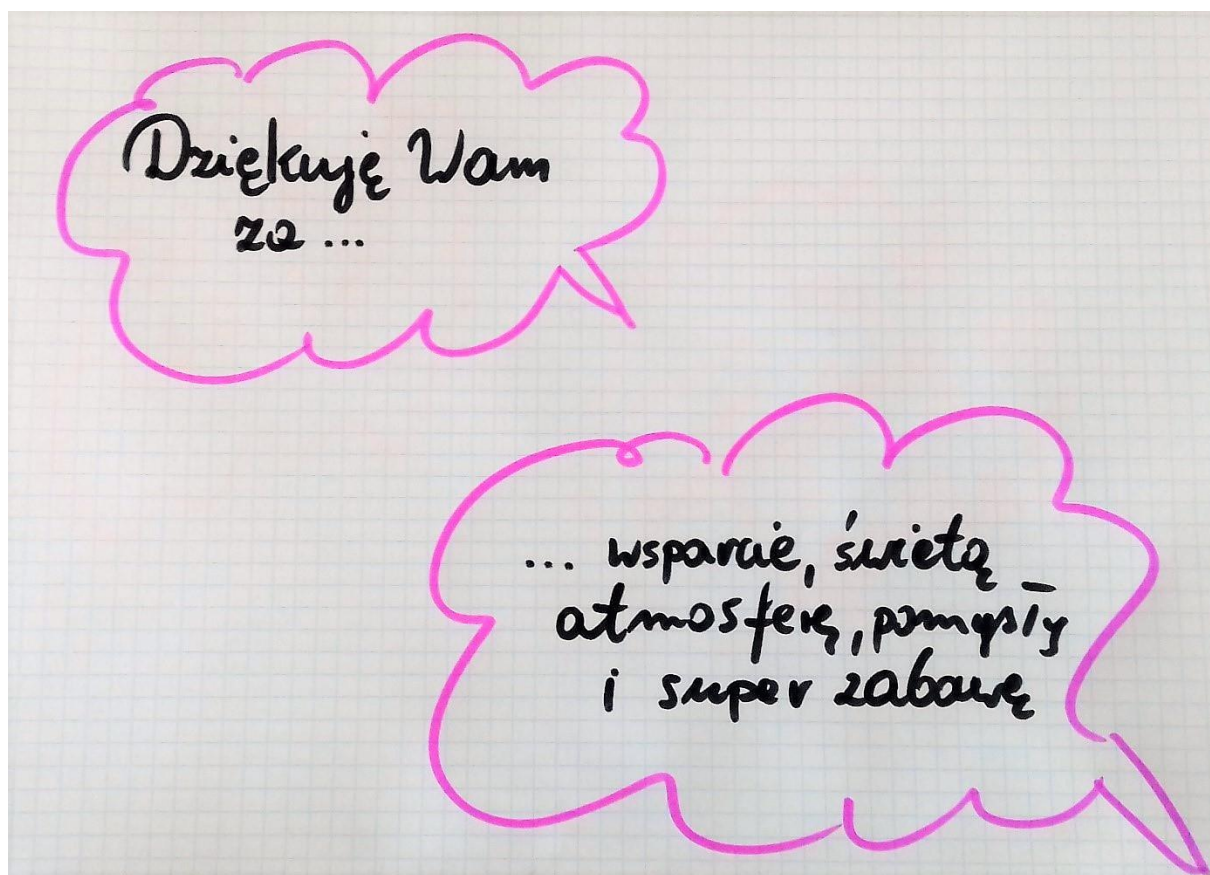
Rys. 4. Mapa myśli. Jedna z grup uczestniczących w kursie nt. myślenia wizualnego stworzyła mapę mentalną, próbując w formie rysunku opowiedzieć, na czym polega ta metoda.

ĆWICZNIENIE 8: Własna ewaluacja! Rysuję, czego właśnie się nauczyłem

Lekce sobie ważę leniwe arcydzieła!

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Efekty uczenia się oraz sam proces uczenia się także można poddać wizualizacji. Używając metafory w myśleniu wizualnym, uczestnicy spotkania rysują, czego nauczyli się na zajęciach. Do dyspozycji mają wiele narzędzi, które ogranicza tylko ich wyobraźnia, czas oraz miejsce. Najprościej jest przedstawić informację zwrotną w formie dymków, w których można zapisać najważniejsze słowa kluczowe lub po prostu je zwizualizować w formie symbolu, ikony, piktoqramu. Wówczas proces ewaluacji nabiera dynamicznego charakteru, staje się bardziej motywujący i atrakcyjny dla uczącego się. Za pomocą obrazu może wyrazić więcej, mocniej, bardziej autentycznie to, czego doświadczył podczas zajęć. Czasem bowiem brakuje nam słów, aby dobrze opisać, co czujemy i myślimy. Rysunek otwiera przed nami pełen wachlarz możliwości, stwarzając przy tym przestrzeń do spontaniczności i szczerości.

Rys. 5. Ewaluacja w formie dymków. Jedna z uczestniczek kursu nt. myślenia wizualnego zapisała w dymkach, co było dla niej ważne podczas warsztatów. Ćwiczenie ewaluacyjne polegało na podziękowaniu wszystkim osobom w zespole – każdej indywidualnie lub wszystkim razem – za to, co było dla nas ważne, uczące, potrzebne, zaskakujące podczas spotkania szkoleniowego.

Podsumowanie

Jeśli nie macie zamiaru studiować anatomii, sztuki rysunku i perspektywy, matematyki i estetyki oraz nauki o barwach, pozwólcie, że powiem wam, iż jest to bardziej objaw lenistwa niż geniuszu.

Salvador Dali, *Dziennik geniusza*

Zaproponowana na szkoleniu w ramach procesu wspomagania szkoły podstawowej metoda myślenia wizualnego stanowi jeden z elementów projektu doskonalenia kompetencji uczenia się przeznaczonego dla nauczycieli w Szkole Podstawowej w Błażkowej. Nabyte podczas warsztatów umiejętności, m.in. wizualizowania treści, przedstawiania informacji w wersji obrazkowej, tworzenia ikon, symboli i grafik, wzmocniły nauczycieli w obszarze wykorzystywania nowoczesnych metod uczenia się w pracy dydaktycznej.

Praktyczne poznanie metody myślenia wizualnego jako trendu nauczania wspomaganego wykorzystaniem graficznych metod tworzenia, analizy i przekazywania informacji w szkole będzie na bieżąco wprowadzane przez nauczycieli do ich codziennej praktyki szkolnej od roku szk. 2018/2019. Ma to na celu poprawę jakości kształcenia w Szkole Podstawowej w Błażkowej. Graficzne notatki dydaktyczne, mapy myśli, twórcze szablony to przykłady atrakcyjnych sposobów zastosowania myślenia wizualnego w pracy w uczniem.

Myślenie wizualne otwiera przed nauczycielami możliwość korzystania z jak najlepszych narzędzi do realizacji zadań wyznaczonych im przez wymagania państwa wobec szkół oraz podstawę programową kształcenia ogólnego. Nauczyciele w Szkole Podstawowej w Błażkowej, planując procesy edukacyjne, mają świadomość roli i znaczenia rozwijania umiejętności uczenia się jako kluczowej kompetencji uczniów. Dlatego w pełni angażują się w proces wspomagania szkoły w tym zakresie.

Wizualizacja jako graficzna metoda informowania i komunikowania się może w znaczący sposób wpływać na organizowanie procesów uczenia się i efektywnie służyć celom dydaktycznym. Za pomocą środków wizualnych nauczyciele mogą wymieniać się z uczniami, a uczniowie między sobą, pomysłami, ideami, komunikatami, informacjami, obrazować procesy zachodzące w świecie oraz ilustrować tę najbliższą uczniom szkolną i klasową rzeczywistość. Współcześnie wizualizacja wpływa na wszystkie obszary życia, także na sposób uczenia się, wyrażania oraz doświadczania siebie i innych. Warto przełamać swoje wewnętrzne blokady, stereotypy i obawy. Jeśli potrafimy pisać, możemy rysować.